

BAJKOVITI DVORCI DONJEG MIHOLJCA

Donjem Miholjcu ime je dala crkva sagrađena u 15. stoljeću i posvećena sv. Mihovilu. Prvi spomen Donjega Miholjca vezan je za gradnju prve crkve polovicom 11. stoljeća. Donji Miholjac - poznat još po slikovitom dvorcu i perivoju, naftnim nalazištima i ribnjacima - malen je grad (nekad trgovište) sjeverozapadno od Osijeka, a pet kilometara od Drave i granice s Mađarskom. U srednjem vijeku bio je sjedište gospoštije koju su u 15. stoljeću posjedovali velikaši Morovići, a potkraj 15. i početkom 16. stoljeća Ivan Hlapčić Kišhorvat i Lovro Bánffy. Turci su zauzeli Donji Miholjac 1543. godine pretvorivši ga u malu tvrđavu, a protjerani su iz njega tek 1687. godine.

Donji Miholjac bio je od oslobođenja od Turaka do kraja 1721. godine pod upravom Dvorske komore. Od 31. prosinca 1721. godine povijest Donjega Miholjca vezana je za valpovački posjed i barune Hilleprand von Prandau. Toga dana kralj Karlo VI. daruje Petru Antunu barunu Hil-

Južno ulično pročelje starog dvora

FAIRY-TALE CASTLES IN DONJI MIHOLJAC

In Donji Miholjac there are two castles linked to one another with a portico. The older castle is a long single-story late Baroque building built in 1818, while the new castle, built in 1914, is a two-story historicist edifice featuring picturesque facades. The old castle is a very elongated building whose vertical wing was most probably demolished during construction of the new castle. The new castle is one of the most recent castles in Slavonia. It forms with the old one a purposeful entity, while distinguishing itself by its size and a pleasing appearance. The castles are surrounded by a large landscape garden which is protected as a park architecture monument and is still partly preserved. The castles are today the seat of administrative services and municipal authorities.

leprandu (1676.-1737.) valpovačko vlastelinstvo s četrdesetak naselja, među kojima je bio i Donji Miholjac. U sljedećih 110 godina Donji Miholjac bit će dio velike valpovačke gospoštije pa će njegova povijest od tada biti blisko povezana s Valpovom.

Vlastelinstvo Donji Miholjac nastaje 1831. godine, kada se veliki valpovački posjed, nakon smrti Josipa Ignaca baruna Hillepranda von Prandau (1749.-1816.), dijeli na dva dijela Josipovim sinovima: Gustav (1807.-

1885.) dobiva južni dio vlastelinstva sa sjedištem u Valpovu, a Karlo (1792.-1865.) sjeverni dio (između rijeka Drave i Vučice) sa sjedištem u Donjem Miholjcu. Veličina obje gospoštije bila je podjednaka. Nakon Karlove smrti 1865. godine, donjomiholjačko vlastelinstvo pripalo je bratu Gustavu i tako je ponovno pripojeno Valpovu, ali je vlastelinska uprava u Donjem Miholjcu djelovala samostalno. Budući da je Gustav bio posljednji muški član obitelji Hilleprand von Prandau, nakon njegove smrti 1885. godine posjed se dijeli njegovim kćerima: starija Marijana nasljeđuje Valpovo, a Stefanija Donji Miholjac. Vlastelinstvo je tako podijeljeno na isti način i u jednakim granicama kao prije pedeset četiri godine između njihova oca i strica. Stefanija Hilleprand von Prandau bila je tada udana već trideset tri godine za Georga grofa Mailátha, s kojim je imala djecu, pa je posjed u Donjem Miholjcu pripao grofovima Mailáth von Székhely.

Dok je Donji Miholjac bio dio valpovačkoga vlastelinstva, u njemu je bilo sjedište jednoga od ukupno pet okružja valpovačkoga imanja. Miholjačko je okružje 1786. godine obuhvaćalo naselja: Donji Miholjac, Bočkinci, Čadavica, Golinci, Kapel-

Zapadno pročelje novog dvorca

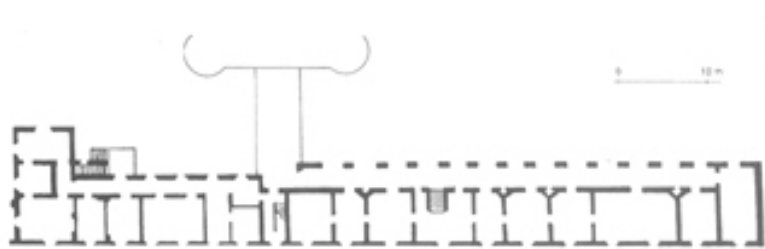
na, Moslavina (Podravska), Podgajci, Poreč, Rakitovica, Sveti Đurad i Viljevo. Karlo barun Hilleprand malo se bavio gospodarstvom i često je izbivao iz Donjega Miholjca. Pošto se 1848. stalno nastanio u Beču, donjomiholjačkim vlastelinstvom upravljao je njegov brat Gustav. On je podijelio posjed na pet gospodarskih cjelina (ekonomija): 1. Donji Miholjac s majurima Miholjac i Žestilovac, 2. Šljivoševci s majurima Brezovica i Kladje, 3. Adelinstan s majurima Adelinstan, Badjevo i Gustavstan, 4. Gložje s istoimenim majurom i 5. Martinci s majurima Martinci, Orešnjak i Dravica. Donjomiholjačkom vlastelinstvu pripadale su goleme šume (oko 24.639 kat. jutara), koje su bile podijeljene u četiri područja (revira): Miholjac, Viljevo, Moslavina i Kućanci. Na vlastelinstvu je 1848. godine bilo 835 selišta. U voćnjacima su se uzgajale jabuke, kruške i osobito šljive za rakiju. Osamdesetih godina 19. stoljeća na donjomiholjačkom vlastelinstvu bilo je oko 990 komada krupne stoke, oko 1200 komada svinja te 490 volova i 60 konja za rad. Početkom 20. stoljeća, kada je vlastelinstvom upravljala Stefanija Mailáth, vlastelinstvo je zauzimalo površinu od 26.335 hektara (45.180 jutara), dijelilo se na sedamnaest

majura i pet šumskih područja. U Donjem Miholjcu bila je ciglana, a u Gložju parna pilana.

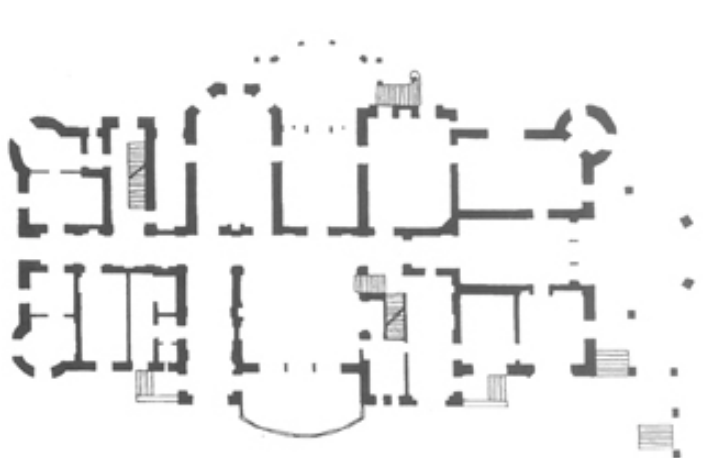
Jedan pokraj drugoga, povezani trijemom, stoje u Donjem Miholjcu

dva dvorca koji su bili rezidencije njihovih vlasnika ali i upravno sjedište vlastelinstva. Stariji dvorac je prizemna dugačka kasnobarokna zgrada, a novi dvorac jednokatna historicistička građevina slikovitih pročelja. Prvi je izgrađen 1818. godine, a drugi 1905.-1914. prema projektu budimpeštanskog arhitekta Istvána Möllera.

Stari je dvorac izgrađen dvije godine nakon smrti Josipa Ignaca baruna Hillepranda, kada je imanjem upravljala (1816.-1831.) Josipova udovica Marija Ana rođ. grofica Pejačević jer je njihov drugi sin Gustav bio još malodoban. Prvomu sinu Karlu bile su dvadeset četiri godine kada mu je umro otac pa mu je majka izgradila dvorac u kojemu će moći stanovati kad se 1831. godine podijeli valpovačko vlastelinstvo i odijeli donjomiholjački posjed. Dvorac je, prema opisu iz 1885., bio pokriven crije-

Tloris prizemlja starog dvorca

Tloris prizemlja novog dvorca

pom, imao je dva salona, četrnaest soba, dvije kuhinje, dvije sobe za blagovanje, prostoriju za pranje posuđa, spremište, podrum i tri nužnika. Današnji stari dvorac vrlo je izdužena zgrada, veličine u tlorisu 82 x 9 m, i s kružnom dekorativnom kulom na jugoistočnom uglu dvorca, promjera 4 m, koja je odmaknuta od dvorca i s njime spojena terasom. Uličnom pročelju ritam daje niz od devetnaest jednakih prozora, s neupadljivim kasnobaroknim ukrasima, a dvorišnom pročelju niz volti zatvorenih prozorima. Ne znamo da li je dvorac već u doba izgradnje bio izveden tlocrtno u obliku slova L, ali takav je bio urisan 1862. i 1890. godine na starim katastarskim kartama. Krilo usporedno s ulicom sačuvano je do danas, a na nj okomito krilo (u smjeru sjever-jug) porušeno je vjerojatno početkom 20. stoljeća, kada je građen novi dvorac grofova Mailáth. U sklopu dvorišta dvorca, usporedno s uličnim krilom, bile su u drugoj polovici 19. stoljeća još tri male zgrade koje su početkom 20. stoljeća također porušene.

Novi dvorac izgrađen je sjeverno od uličnoga krila staroga dvorca i s njim čini svrhovitu cjelinu, iako se novi dvorac ističe i veličinom i dopadljivim izgledom. Donjomiholjački novi dvorac jedan je od posljednjih slavonskih dvoraca, jedan od nekoliko izgrađenih u Slavoniji početkom 20. stoljeća. U tlorisu dvorac je veličine 44 x 20 metara. Cijeli dvorac, a ponajviše njegova pročelja, ima historicistička neoromantičarska obilježja. Dva istaknuta rizalita glavnoga (zapadnoga) pročelja dvorca u obliku kula, razigrane krovne plohe vrlo visokoga krovišta, brojni krovni prozori, ukrasni dimnjaci, terase s neoklasicističkim balustradama i kovanoželjeznim ogradama te mnoge druge arhitektonske pojedinosti različitih historicističkih obilježja - sve to stvara sliku dvorca u duhu engleskoga stila "Tudor". Još i brojna rodina gnijezda na dimnja-

cima, osim svega ostalog, kao da smještaju taj dvorac u priču, u dječje slikovnice ili Disneyev crtani film, a ne u zbilju mirnoga mjesta dravske ravnice. Takav izgled i dobra očuvanost svrstavaju taj dvorac među najznačajnije u Hrvatskoj. Zahvaljujući starosti od nepunoga stoljeća, taj je dvorac u dobrom stanju i dobro očuvan iako je posljednjih desetljeća prilagođavan novim namjenama. Godinama su u starom i novom dvorcu smješteni uredi općine. Unutrašnjost dvorca uglavnom je očuvana, ali bez pokretnoga namještaja. Nekad je dvorac bio uređen Mailáthovim lovačkim trofejima iz Slavonije i s putovanja po Africi i Aziji. Kao i pročelja, i unutrašnjost je bogata historicističkim arhitektonskim pojedinostima: dekorativna stolarija (vrata, zidne i stropne obloge, ograde stubišta i dr.), izvedena iz kvalitetne slavonske hrastovine; kameni dovratnici, podne obloge od drva, kamena i keramičkih pločica, štukature, ugrađeni ormari i dr. U dvorcu se nalazi pedesetak većih prostorija u četiri razine (podrum, prizemlje, kat i potkrovlje). Tloris je osmišljen kao dvotrakt oko središnjega hodnika, koji u sredini dvorca prelazi u predvorje (hal) sa stubištem, galerijom i izlaskom na vrtanu terasu.

U svezi s gradnjom novoga dvorca u Donjem Miholjcu spominje se anegdota koja je možda izmišljena, ali je duhovita. Grof Mailáth dopisivao se s kraljem Franjom Josipom i u jednom pismu iskazao je kralju želju da pod svoje radne sobe obloži zlatnicima, ali da se ne može odlučiti kako da ih okrene, jer u jednom će slučaju gaziti po grbu Monarhije, a u drugom po Njegovu Veličanstvu. Franjo Josip riješio je u odgovoru grofov problem predlažući mu da zlatnike postavi sjekomice.

Dvorci su okruženi velikim pejzažnim perivojem koji u svojoj povijesti bilježi dvije promjene: 1. Osnivanje perivoja u prvoj polovici 19. st. (površine 18 jutara) te 2. njegovo

Spoj staroga i novog dvorca

djelomično preoblikovanje i proširenje potkraj 19. i početkom 20. stoljeća (površine 35 jutara). Perivoj je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture od 1961. godine.

Istočno pročelje novog dvorca (razglednica prije 1918.)

Zasad najstariji povijesni izvor koji govori o izgledu perivoja jest katastarska karta iz 1862., na osnovi koje možemo zaključiti da se radi o pejsažnom perivoju. Na istoku i sjeveroistoku perivoj je prelazio u korisne vrtove. Među njima svojim se trapeznim oblikom i unutarnjim ustrojem ističe vrt istočno od dvorca. Po sredini perivoja, kojega je najveća širina u oba smjera oko 300 metara, nalazile su se tri zgrade namijenjene perivoju, koje su prije 1885. godine bile srušene. U prilog tome govori i opis perivoja Adolfa Danhelowskoga iz te godine i katastarska karta iz 1890. Perivoj je nastao nakon 1818. godine, dakle nakon izgradnje staroga prizemnog dvorca. Njegova površina sredinom i potkraj 19. stoljeća (1885.), a vjerojatno i u doba nastanka, iznosila je 18 jutara i 951 četvornih hvati. Staklenik duljine 57,20 metara, izgrađen 1872. godine na sjevernom dijelu trapeznoga vrta, bio je napravljen od čelične

Dvorci i perivoji

konstrukcije, krov mu je bio na sjevernoj strani pokriven limom, a na južnoj staklom. Imao je tri odjeljka: središnji za tropsko bilje i po jedan sa svake strane za spremanje cvijeća, koje se ljeti držalo u posudama u perivoju. U odjeljku za tropsko bilje bio je vodoskok. Od tri zgrade po sredini perivoja, urisane na katastarskoj karti iz 1862., postoje opisi za paviljon i kuglanu iz 1885. godine. Od dvorca bili su odvojeni trima cvjetnim vrtovima. Paviljon je bio osmerokutnoga tlorisa s malom verandom na glavnom pročelju, ispred kojega su stajali kipovi Flore (rim-

Krov novog dvorca

ska božica cvijeća i proljeća) i Pomone (rimska božica vrtova i voća). Krov paviljona bio je pokriven pocinčanim limom, a na vrhu je stajao stijeg na koji se stavljao barjak dok je vlasnik bio u dvorcu. Kuglana se neposredno nastavljala na paviljon. Osim već spomenutih kipova, bilo ih je još u perivoju. Neki su ukrašavali četiri izvora (fontane) koja su djelomično služila za potrebe perivoja, a djelomično su se koristila za opskrbu dvorca pitkom vodom.

Od svega navedenoga u perivoju je do danas sačuvano: osmerokutni paviljon, tri uredna vrta između paviljona i terase dvorca, vrlo oštećen staklenik i dio zidane ograde s ulaz-

Predvorje novog dvorca

nim vratima u perivoj. Ne znamo točno što se zbivalo u perivoju u prva dva desetljeća 20. stoljeća, kada se gradio dvorac. Iako se tri uredna vrta (partera) spominju 1885. godine, današnji historičistički uredni vrt prepoznatljiva tlorisa, s tri kruga od šimšira, potječe vjerojatno iz razdoblja gradnje novoga dvorca. Iz prvoga ili drugoga desetljeća 20. st. jest i veliki kružni cvjetnjak ispred glavnoga (zapadnoga) pročelja novog dvorca. Među brojnim biljnim svojstama u perivoju razlikujemo dvije skupine: samorodno (autohtono) drveće i raznolike unesene vrste (egzote) iz doba nastanka perivoja, te one vrste koje su posljednjih desetljeća samonikle zbog nebrige i

zapuštenosti ili su posađene bez zamisli i štovanja naslijeđene slike i povijesnoga sklada perivoja. Svojom starošću i veličajnim izgledom osobito je dojmljiva pterokarija (*Pterocarya fraxinifolia*), a slični su i močvarni čempresi (*Taxodium distichum*). U perivoju se nalazi 110 svojiti drveća i grmlja: 20 vrsta četinjača i 90 vrsta listača.

Sve do 1885. godine, do kada je donjomiholjačko vlastelinstvo bilo u posjedu obitelji Hilleprand von Prandau, uvijek su Valpovo i njegovi gospodari bili u prvom planu jer se u valpovačkom dvorcu živjelo, a u donjomiholjačkom samo povremeno boravilo. Zato je za Donji Miholjac vezano daleko manje osoba iz vlaste-

Sjenica u perivoju

linske obitelji negoli za Valpovo. Iz obitelji Hilleprand jedino je barun Karlo neredovito živio u Donjem Miholjcu. O obitelji grofova Mailáth, koja je izgradila novi dvorac, znamo vrlo malo: potječu iz Siebenbürgena (Sedmogradske u Transilvaniji), mađarsko grofovstvo dobili su 1885., posjedovali su dvorce Perbenyik Zavar u Slovačkoj i Gordany u Mađarskoj. Posljednji vlasnik dvorca u Donjem Miholjcu bio je Stefanijin sin Ladislav grof Mailáth (1862.-1927.), koji nije imao djece. Bio je blizak s austrijskim prestolonasljednikom Franjom Ferdinandom, koji je često svraćao u Donji Miholjac. Posljednji je put bio tu u lovu tri mjeseca prije atentata u Sarajevu 1914. godine. Obitelj Mailáth živi danas u Mađarskoj. Ladislav Mai-

láth je prodao u siječnju 1923. dvorac i imanje dioničkom društvu *Podravina*. Od tada, u dvorcu žive braća Filip i Adolf Schlezinger, direktori *Podravine*. Vlasnikom donjomiholjačkog imanja postaje 1938. godine dr. Filip Schlezinger koji živi u dvorcu do 1941., kada cijela njegova židovska obitelj odlazi iz Donjega Miholjca.

Karlo barun Hilleprand von Prandau zaslužuje da ga bolje upoznamo jer je tijekom prve polovice 19. stoljeća bio znana osoba u Beču i cijeloj Austrijskoj Monarhiji, i to ponajprije kao glazbenik te nepriznati izumitelj fišharmonike i mecena. Još kao dijete dobivao je glazbenu poduku od osječkog učitelja Mirka pl. Turanija. Tijekom školovanja u gimnazi-

ji, koju pohađa u Osijeku i završava je 1806. godine, te za studija prava u Požunu (Bratislavi), koji završava 1812., Karlo je studirao glazbu i kompoziciju. Bečani su ga znali s koncerata na kojima su se izvodile njegove skladbe i nerijetko je bio hvaljen u bečkim novinama, koje su tada najviše slavile Josepha Lannera i njegove valcere. Karlo je bio u Beču poznat pod nadimkom "Kunstler-Baron". Skladao je 1848. godine *Hrvatsku koračnicu* (Jelačić-marš), posvetivši je hrvatskom banu Josipu Jelačiću.

Mladen Obad Šćitaroci,
Bojana Bojanić Obad Šćitaroci

Preneseno iz knjige: *Dvorci perivoji u Slavoniji - od Zagreba do Iloka*

SADAŠNJE STANJE

Preljep i dobro očuvan novi dvorac u Donjem Miholjcu zaista se i danas doima bajkovito, baš kao da je iznikao iz priča za djecu, i po tome pripada u najdojmljivije naše dvorce uopće, iako ujedno i najmlađe. U starom su dvorcu smješteni razni upravni organi ovoga grada, a u novom je dvorcu gradsko poglavarstvo. Možda upravo zbog toga u dvorcu postoji prelijepa i dobro očuvana sala za sastanke, jedno od najreprezentativnijih takvih okupljališta uopće. Uostalom i cijeli novi dvorac izgleda očuvano i održavano. Međutim stari dvorac, koji je s novim povezan natkrivenim trijemom, izgleda dosta zapušteno, posebno s ulične strane koja je stradala od vlage. Ipak

Sala za sastanke u novom dvorcu

mora se priznati i da se na ovom dvorcu vrlo dobro čuva i održava stolarija, posebno s dvorišne strane.

Lijep i raskošan perivoj relativno se dobro održava i stječe se dojam kako se o njemu redovito vodi briga. No to je ipak mnogo uočljivije s pročelne strane negoli u pozadini novog dvorca. Ipak zahvaljujući činjenici da su u dvorcima smještene glavne gradske službe dvorci i perivoj redovito se održavaju i integrirani su u suvremeni život Donjeg Miholjca. Šteta je ipak što ništa nije učinjeno da se pokuša popraviti i urediti staklenik koji bi mogao biti velika gradska atrakcija.

B. N.